

УДК 008:111.852(477)“17/18”(045)

DOI https://doi.org/10.32782/hst-2025-25-102-05

БАРОКО В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 17–18 СТ. ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

ДОВГАНЬ, МАРІЯ¹

Анотація

Стаття присвячена комплексному вивченню українського бароко XVII–XVIII століть як культурного феномена, що репрезентував і конститував фундаментальні елементи національної ідентичності. **Мета** дослідження полягає в ідентифікації історико-культурних передумов, структурних характеристик та стилевих особливостей, що розвивались на українському ґрунті і обумовили трансформацію європейського бароко в українську культурну систему з етнонаціональними ознаками. **Методологія** ґрунтується на використанні загальнонаукових принципів та філософських методів. Використано компаративний, феноменологічний, герменевтичний методи, контент-аналіз та кейс-стадіс. Дослідження реалізовано на основі принципів неупередженості та наукової об'єктивності. **Здобуті наукові результати:** встановлено, що Гетьманщина, православні братства і контакти з європейськими освітніми центрами створили специфічні умови для формування особливостей стилю – поєднання європейського бароко з національними рисами, українським колоритом. Доведено, що українська барокова архітектура функціонувала як простір символічної артикуляції національної пам'яті, політичних амбіцій і духовної континуальності, у якому синтез давньоруських, народних і західноєвропейських традицій детермінував вироблення власних стилевих кодів. Аргументовано, що музична культура епохи, включно з партесним співом, хоровими школами та кобзарсько-лірницьким епосом, реалізувала роль акулятора колективної історичної свідомості. Визначено, що літературне бароко з притаманною йому риторичністю, алегоризмом і філософською глибиною стало матрицею конститування національних архетипів, які забезпечили спадкоємність культурної традиції та її потенціал до подальшої еволюції. **Наукове і практичне значення дослідження:** можливість імплементації його результатів в освітні курси з історії української культури, культурології, мистецтвознавства, а також реконструкції історичних смислів у гуманітарних студіях; використання при формуванні культурної політики та концепцій національної пам'яті, а також у просвітницьких цілях в контексті поглиблення знань про українську культуру та ідентичність, що вельми актуально, зокрема, в період війни.

Ключові слова: українське бароко, «козацьке» бароко, «мазепинське» бароко, національна ідентичність, українська культура XVII–XVIII ст., символізм.

Постановка проблеми. Бароко в українській культурі XVII–XVIII століть становить феномен, що виник унаслідок взаємодії європейських стилевих тенденцій, українських традицій та процесів національно-політичного самовизначення. Тому його дослідження є визначальним для поглибленого вивчення джерел української національної ідентичності. Цей стиль не являв собою механічного запозичення західноєвропейських взірців, а трансформувався відповідно до історичного контексту, конфесійної специфіки та ментальних характеристик українського народу. Внаслідок цього сформувалися самобутні різновиди, що функціонували не лише як художні моделі, а й як символічні репрезентації державотворчих устремлінь, духовної гідності та культурної автентичності.

Проблематика полягає в тому, що, незважаючи на значний обсяг досліджень окремих аспек-

тів барокової культури, цілісне концептуальне осмислення українського бароко як форми національної ідентичності досі потребує систематизації. Актуалізується потреба переосмислення барокової спадщини як культурної матриці, що детермінувала становлення української ідентичності й зберігає релевантність у сучасному культурному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень свідчить, що проблематика українського бароко розглядається в сучасній гуманітаристиці як поліаспектне явище, що інтегрує архітектурні, музичні, літературні та художні практики. Зокрема, Л. Білякович (Білякович, 2008) простежує вплив західноєвропейських барокових тенденцій на формування української модної культури XVII–XVIII століть, що уможливило окреслення ширшого контексту культурних трансферів. В. Вечерський (Вечерський, 2021) здійснює ґрунтовну термінологічну диференціацію понять «українське», «козацьке» та «мазепинське» бароко, наголошу-

¹ Львівський національний університет імені Івана Франка
(Львів, Україна)
E-mail: dovhan.mariia.29@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5267-5737>

ючи на їхній внутрішній відмінності та кореляції з політичними трансформаціями Гетьманщини.

Дослідження К. Волошиної (Волошина, 2019) та Г. Олійник (Олійник, 2021) акцентують на архітектурній специфіці барокових форм, зокрема, на символічності композиційних рішень і взаємодії сакральної традиції з естетикою модерного стилю. Детальний аналіз церковного будівництва – а саме дерев'яних та мурованих храмів здійснює Г. Павлуцький (Павлуцький, 2017).

О. Перепелюк та С. Візер (Перепелюк, 2018; Перепелюк, Візер, 2024), займаючись музикознавчими студіями, розкривають роль партесного співу, хорової школи та кобзарсько-лірницьких традицій як носіїв колективної пам'яті й духовної континуальності. Вивченню музичного мистецтва епохи Бароко, зокрема, партесному співу приділяє увагу О. Жукова (Zhukova, 2020).

Вагомий внесок в осмислення літературного бароко здійснили Л. Семенюк (Семенюк, 2016) і С. Стоян (Стоян, 2021), які аналізують стилі, алегоричну систему та конституювання ідейних архетипів епохи. К. Третяк (Третяк, 2001), Л. Ушкалов (Ушкалов, 2014) та Т. Паньок (Рануок, 2018) підкреслюють європейський контекст українського бароко, демонструючи його стилістичну унікальність і культурну автономність.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на наявні наукові публікації, присвячені певним аспектам бароко, недостатньо дослідженими залишаються механізми, завдяки яким барокові символи, архітектурні форми, літературні практики та музичні традиції трансформувалися в носії колективної пам'яті, інструменти репрезентації політичної суб'єктності та конститутивні елементи українського світогляду. Переважна частина праць зосереджується на мистецтвознавчих або літературознавчих вимірах, залишаючи поза увагою цілісний культурологічний контекст.

Формування цілей статті. Мета дослідження – ідентифікувати історико-культурні, стильові та ідеологічні механізми, завдяки яким українське бароко XVII–XVIII століть конституювалося як унікальна модель культурної ідентичності.

Завдання дослідження:

– дослідити історико-політичні та соціокультурні передумови формування українського бароко;

– визначити провідні стильові характеристики українського бароко: архітектурні, музичні, літературні та риторичні;

– аргументувати роль українського бароко як чинника конституювання національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українське бароко XVII–XVIII століть постає як складний культурно-історичний феномен, що формувався під впливом політичних трансформацій, соціальних змін і багатовекторних контактів з європейським культурним простором. Саме ця багатошаровість, укорінена одночасно у внутрішніх процесах державотворення та зовнішніх цивілізаційних впливах, спричинила формування унікальної культурної моделі. Вона поєднувала драматизм, релігійність, емоційність і етнічну своєрідність. Політичний лад Гетьманщини, заснований на принципах автономної козацької державності, відкривав можливість для розбудови власних культурних інституцій. Саме військово-адміністративна природа козацького управління сприяла організації та підтримці централізованих структур духовної освіти, православних братств. Інституції доцільно розглядати як носіїв і трансляторів барокового світогляду, що орієнтувався на поєднання релігійного символізму та практичної риторики, спрямованої на утвердження української спільноти як рівноправного суб'єкта європейської культурної історії. Православні братства, які виступали водночас духовними центрами, освітніми майданчиками та культурними осередками відігравали роль інституційних посередників між європейським бароко та місцевими традиціями. У їхніх школах поширювалися риторичні моделі, емблематика та стилістичні формули, властиві західноєвропейським культурним практикам, але більш адаптовані до місцевої конфесійної специфіки, що і допомогло бароковому мистецтву більш глибоко проникнути у структуру суспільної свідомості і надалі стати виразником національного духовного досвіду.

Епоха Бароко характеризувалась інтенсивними контактами української культури із сусідніми культурами, адже територіальне розташування України посприяло своєрідному культурному синтезу. Відбулось поєднання елементів католицької та православної естетики, ренесансних та барокових стилістичних тенденцій, а також локальних форм народної творчості. Історико-культурні передумови становлення українського бароко визначалися синтезом політичної авто-

номності, релігійності (Panyok, 2018, с. 337), міжнародних культурних зв'язків і цілеспрямованої меценатської політики. Саме така сукупність факторів спричинила появу специфічного варіанта барокової культури.

Найяскравішим прикладом стратегічного культурного мислення виступає діяльність Івана Мазепи. Його гетьманування стало періодом небаченого піднесення архітектурного та літературного бароко. Саме він ініціював спорудження і реконструкцію численних храмів із притаманною їм складною купольною конфігурацією та декоративним багатством. Мазепинська культурна політика була спрямована на посилення ролі Києво-Могилянської академії, яка стала інтелектуальним центром не лише релігійної освіти, а й барокової риторики, філософії, музики та театру. Вона забезпечила формування еліти, яка здатна була інтегрувати українську культуру в загальноєвропейський контекст, але водночас зберігати її самобутні риси, що проявлялися у підкресленому національному колориті, книжності та народних стильових особливостях.

Українська барокова архітектура XVII–XVIII століть стала унікальним культурним простором, у якому постали не лише художні канони певного стилю, а й символічні коди національної ідентичності. Вони змогли відобразити той духовний досвід українського суспільства, його політичні прагнення та уявлення про впорядкований світ, у якому гармонія сакрального й земного, пишність форми та внутрішня зосередженість, пластична рухливість та структурна впорядкованість поєднувалися в єдину систему архітектурної мови. Формування стильового напрямку «козацьке» бароко стало результатом творчого синтезу місцевої будівельної традиції, що пов'язана з давньоруською спадщиною та дерев'яною архітектурою степової України, поєднання православних традицій та народної естетики (Піщанська, 2018, с. 287). Також був присутній вплив європейського середовища, що прийшов на наші землі через Польщу та Литву. Наголосимо, що такий синтез не став механічним запозиченням, а перетворювався на самобутню систему художньої виразності. Декоративна стриманість поєднувалася з емоційною насиченістю, значну увагу приділяли пластиці (Третяк, 2001, с. 40), архітектура виражала духовну силу, внутрішню гідність та історичну пам'ять українського народу.

«Козацьке» бароко, на відміну від італійського чи польського, не прагнуло до надмірної театраль-

ності, натомість воно вибудувало власну архітектурну граматику. Основою була структурна рівновага між монументальністю та лаконічністю, вертикалізм храмових об'ємів не затьмарював властивої українській традиції гармонії з навколишнім середовищем, а внутрішній простір розкривався не лише через декоративність, але й через духовну концентрацію, яка підкреслювала сакральну функцію споруди.

Зауважимо, що «мазепинське» бароко, на відміну від ранніх форм «козацького» бароко, продемонструвало підвищену декоративність, багатство оздоблення, ускладнення просторових композицій та активне використання пластичних фасадних рішень. Ці аспекти перетворювали тодішні храми на символи нової державної ідентичності, у якій поєднувалися релігійна відданість, культурна відкритість і політична незалежність. Виразним прикладом було оновлення Києво-Печерської лаври, де під керівництвом гетьмана були перебудовані Успенський собор, Троїцька надбрамна церква.

Музична культура українського бароко XVII–XVIII – це самобутня атмосфера поєднання церковних хорових традицій (Перепелюк, Візер, 2024, с. 1271), народних співоєпічних форм та освітньо-театральних практик. Партесний спів, що став одним із найбільш упізнаваних символів українського бароко вирізнявся особливою багатоголосою структурою, яка творилася на переплетенні незалежних голосів. Кожен партесний комплекс поєднував поліфонічну майстерність із виразною емоційністю і ця взаємодія спричинила формування унікальної хорової мови, що якісно відрізняла українське бароко від західноєвропейських взірців. Вона змогла продемонструвати здатність місцевих композиторів осмислювати барокову музичну модель через призму власної конфесійної та культурної традиції. Відомий факт, який яскраво ілюструє це явище пов'язаний із діяльністю композитора Миколи Дилецького, автора трактату «ГраMATика музикальна». Він не лише систематизував засади партесного співу, але й заклав теоретичні основи української хорової школи, що потім вплинула на розвиток музичної освіти та хорової творчості у Києво-Могилянській академії та інших освітніх осередках (Zhukova, 2020, с. 131).

Український партесний спів вирізнявся передачею складних богословських смислів через музичну канву, кожен голос був водночас самостійним і функціонально інтегрованим у загальну

конструкцію. Прикладом можна назвати хор Києво-Печерської лаври у кінці XVII століття – в його репертуарі була низка багатоголосих концертів, спрямованих на урочисте піднесення богослужіння. Ці твори значною мірою стали орієнтирами для композиторів Східної Європи, які переймали українські стилістичні моделі як ознаку високої професійної майстерності.

Паралельно з хоровою традицією розвивалися форми народної епічної музики, пов'язані з кобзарством і лірництвом, що утворювали неповторний колорит українського бароко, глибоко вкорінений у народну пам'ять, соціальні переживання та героїчні вчинки. Кобзарство досягло надзвичайної популярності у XVII–XVIII століттях. Воно функціонувало не лише як художня форма, але й як засіб трансляції історичних смислів. Демонстрацією значення кобзарства стала мистецька діяльність Остапа Вересая. Незважаючи на те, що вона припала на пізніший період, але безпосередньо опирається на барокову традицію. Виконавський стиль, манера речитативу та тематичний репертуар продовжували лінію XVII–XVIII століть, коли кобзарі виступали носіями колективної пам'яті та моральних цінностей.

Невід'ємною складовою музичної культури епохи Бароко були шкільні театри, які діяли при братських школах та Києво-Могилянській академії. Вони розвивали музично-драматичні практики, що поєднували християнську дидактику з бароковою театральністю, використовуючи пісні, хори, інструментальні вставки та складні сценічні композиції. Саме постановка драми «Володимир» у Києво-Могилянській академії у 1705 році стала яскравим взірцем піднесення театрального життя.

У межах музично-драматичних практик бароко свою роль відігравали міжактні інтермедії. Вони виникали як короткі комічні сцени, але поступово перетворилися на самостійний жанр, у якому поєднувалися народна музика, побутові сюжети та сатиричні образи. Це давало змогу залучати до освітнього процесу елементи народної культури і тим самим розширювати межі барокового мистецтва.

Літературна складова епохи Бароко XVII–XVIII ст. – це винятково багата й філософськи насичена система художнього мислення, у якій поєднуються складні риторичні конструкції, алегорична образність, інтелектуальна багатомірність та глибоке прагнення осмислити людське буття в координатах християнської духовності,

історичної пам'яті та національного саморозуміння. Літературні тексти цього періоду функціонують не лише як естетичні твори, а й як інструменти формування ціннісних орієнтирів, духовних імперативів та культурних архетипів, які визначили характер української традиції на довгі століття. Алегоризм, емблематика та риторичність, що становлять основу барокового стилю, виконували роль складної семіотичної системи, спрямованої на передачу багатозначних смислів.

Історичним прикладом алегоричної побудови тексту може слугувати збірка «Ключ розуміння» Іоанікія Галятовського (1659 р.), де автор, використовуючи символічні оповіді та емблематичні образи (Стоян, 2021, с. 91), розкриває християнські істини через параболічні сюжети, пов'язані з повсякденним життям, природою та історичними обставинами, тим самим наближаючи духовні істини до різних соціальних груп.

Моралістична та релігійно-дидактична модель українського бароко стала основою розвитку вітчизняної літератури XVII–XVIII століть, оскільки більшість авторів, незважаючи на різноманіття жанрів – від проповідей до поетичних збірок і філософських трактатів, орієнтувалися на виховний аспект. Вони прагнули не лише передати художній зміст, але й спрямувати читача до морального вдосконалення та самоусвідомлення. У творчості Іоанікія Галятовського, Лазаря Барановича та Івана Величковського простежується прагнення перетворити слово на засіб духовного впливу, що підсилює християнський сенс, а алегоричні образи виконували функцію педагогічних моделей. У творчості І. Величковського дослідники зауважують концептизм (Семенюк, 2016, с. 152).

Почесне місце у розвитку літературного бароко отримала філософія Григорія Сковороди. Його діалогічні трактати, притчі та пісні творилися на основі алегоричного способу мислення, де кожен образ – чи то сад, чи мандрівка, чи музичний інструмент набував метафізичного сенсу. Цей сенс відображав складну структуру людської душі та її прагнення до пізнання власної природи. Символічно-алегоричне світобачення – це одна з ключових характеристик творчості Г. Сковороди (Стоян, 2021, с. 90). Філософський вимір літератури Г. Сковороди ґрунтується на концепції «сродної праці», внутрішньої гармонії та пошуку істинного шляху, піднімав він також питання про самотність-насолоту (Ушкалов, 2014, с. 167), що зближує його тексти з моралістичною літературою XVII століття, але водночас вирізняється гли-

биною екзистенційного аналізу, який передбачав відмову від зовнішнього формалізму, зосереджувався на внутрішньому духовному житті.

Алегоричність і риторична насиченість барокової літератури в Україні сприяли кристалізації національного архетипу, що інтегрував концепти гідності, свободи, духовної стійкості й творчої індивідуальності, оскільки літератори епохи Бароко не обмежувалися лише рефлексією над дійсністю. Вони активно конструювали аксіологічну систему, яка згодом відіграла важливу роль в культурній самоідентифікації українства.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Результати дослідження засвідчують, що українське бароко XVII–XVIII століть сформувалося як цілісний культурно-історичний феномен. Українське бароко було невіддільне від загальноєвропейських тенденцій, однак утверджувало локальні маркери національної ідентичності, що виявлялися в архітектурній пластиці, символічній образності, українському орнаменті, освітніх практиках і літературних жанрах. Українське бароко сформувало духовний фундамент, що зберіг актуальність упродовж століть і став одним із найвиразніших проявів культурної спадщини України.

Аргументовано, що українська барокова архітектура, насамперед у варіантах «козацького»

та «мазепинського» бароко функціонувала не лише як художня стилістика, а як простір символічної артикуляції національної ідентичності. Дослідження продемонструвало, що музична культура українського бароко конституювала специфічний звуковий вимір національної ідентичності, у межах якого інтегрувалися високопрофесійні композиторські техніки, що були розроблені в церковному середовищі з глибинними пластами народної пам'яті й героїчної наративності. Музика розвинулась в потужний носій колективних, історичних смислів та аксіологічних орієнтирів. Визначено, що літературне бароко в Україні реалізувало функцію формотворчої матриці національного архетипу, адже саме в барокових текстах значною мірою кристалізувалися моделі духовності, історичної відповідальності, свободи й гідності, які стали основоположними для подальшої еволюції української культурної традиції.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі регіональних варіантів українського бароко та міжкультурних взаємовпливів. Доцільним є також дослідження спадкоємності барокових моделей у модерній українській культурі. Пропозицією для подальших досліджень є також компаративний аналіз культури Київської Русі та епохи Бароко в контексті розвитку національної ідентичності.

Список використаних джерел

- Білякович Л. В. Вплив західноєвропейських барокових тенденцій на формування української моди в XVII–XVIII століттях. Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: зб. наук. пр. / гол. ред. акад. НАН України, д-р іст. наук, проф. Г. Скрипник. 2008. Вип. 9. С. 286–293.
- Вечерський В. В. Бароко українське, козацьке і мазепинське: термінологічні дефініції і сутність явища. Сіверщина в історії України. 2021. № 14. С. 7–11.
- Волошина К. В. Козацьке бароко в архітектурі як самобутнє культурне явище українців. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє». 18 квітня 2019 р. м. Черкаси. С. 15–18.
- Олійник Г. Архітектонічна естетика сакральної архітектури: між традицією та сучасністю. Architecture, Construction Theories, Thoughts, Technologies: The Foundations of Modern Science. 2021. № 21. С. 21–26.
- Павлуцький Г. Дерев'яні та муровані храми України. Харків: Видавець Олександр Савчук. 2017. 214 с.
- Перепелюк О. Церковний партесний спів XVIII–XIX століття: українські традиції. Український історичний збірник. 2018. Вип. 20. С. 76–87.
- Перепелюк О. М., Візер С. О. Особливості формування української музики епохи бароко. Вісник науки та освіти. Серія «Історія та археологія». 2024. № 3(21). С. 1268–1279. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3\(21\)-1268-1279](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3(21)-1268-1279)
- Піщанська В. М. Козацька культура доби українського бароко: релігійно-естетичний синкретизм духовної сфери. Кваліфікаційна наукова праця (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора культурології). Київ: Нац. акад. керівн. кадрів культури і мистецтв. 2018. 433 с. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2258/Pischanska-disser.pdf?sequence=1>
- Семенюк Л. Стильові течії українського літературного бароко: до постановки наукової проблеми. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство. 2016. № 8 (333). С. 150–155.

Стоян С. П. Українське бароко в образотворчому мистецтві – національні символи в контексті європейської культури. *Українські культурологічні студії*. 2021. № 2. С. 88–94.

Третяк К. Українське бароко як вираз національної ідеї в архітектурі. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. № 9. С. 40–43.

Ушкалов Л. В. Що таке українське бароко (за сторінками книги Валентини Соболев). *Гуманітарний журнал*. Літо-Осінь. 2014. № 3–4. С. 158–172.

Panyok T. Ukrainian Baroque and European Context. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2018. № 3. С. 335–342. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147523>.

Zhukova O. A. Ukrainian Baroque Instrumental Music in the Context of European Culture. [online]. 2020. P. 125–141. URL: <https://publisherspanel.com/api/files/view/1259460.pdf>

References

Biliakovych, L. V. (2008). Vplyv zakhidnoevropeyskykh barokovykh tendentsii na formuvannia ukrainskoi mody v XVII–XVIII stolittiyakh [Influence of Western European Baroque trends on the formation of Ukrainian fashion in the 17th–18th centuries]. *Ukrainske mystetstvoznavstvo: materialy, doslidzhennia, retsenzii*, 9, 286–293.

Vecherskyi, V. V. (2021). Baroko ukrainske, kozatske i mazepynske: terminolohichni definitsii i sutnist yavyshcha [Ukrainian, Cossack and Mazepa Baroque: terminological definitions and the essence of the phenomenon]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 14, 7–11. Voloshyna, K. V. (2019). Kozatske baroko v arkhitekturi yak samobutnie kulturne yavyshche ukrainsiv [Cossack Baroque in architecture as an original cultural phenomenon of Ukrainians]. In *Humanitarnyi dyskurs suspilnykh problem: mynule, suchasne, maibutnie* (pp. 15–18). Cherkasy [in Ukrainian].

Oliinyk, H. (2021). Arkhitektonichna estetyka sakralnoi arkhitektury: mizh tradytsiieiu ta suchasnistiu [Architectonic aesthetics of sacred architecture: between tradition and modernity]. *Architecture, Construction Theories, Thoughts, Technologies: The Foundations of Modern Science*, 21, 21–26 [in Ukrainian].

Pavlutskyi, H. (2017). Dereviani ta murovani khramy Ukrainy [Wooden and stone churches of Ukraine]. Kharkiv: Vydavets Oleksandr Savchuk, 2017, 214 p. [in Ukrainian].

Perepeliuk, O. (2018). Tserkovnyi partesnyi spiv XVIII–XIX stolit: ukrainski tradytsii [Church partes singing of the 18th–19th centuries: Ukrainian traditions]. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, 20, 76–87 [in Ukrainian].

Perepeliuk, O. M., & Vizer, S. O. (2024). Osoblyvosti formuvannia ukrainskoi muzyky epokhy baroko [Specific features of the formation of Ukrainian Baroque music]. *Visnyk nauky ta osvity. Seriya «Istoriia ta arkhitektura»*, 3(21), 1268–1279 [in Ukrainian] [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3\(21\)-1268-1279](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3(21)-1268-1279)

Pishchanska, V. M. (2018). Kozatska kultura doby ukrainskoho baroko: relihiino-estetychnyi synkretizm dukhovnoi sfery [Cossack culture of the Ukrainian Baroque era: religious-aesthetic syncretism of the spiritual sphere]. Doctoral dissertation. Kyiv: Natsionalna akademiia kerivnykh kadriv kultury i mystetstv, 433 p. [in Ukrainian] <https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2258/Pishchanska-disser.pdf?sequence=1>

Semeniuk, L. (2016). Stylovi techii ukrainskoho literaturnoho baroko: do postanovky naukovoï problemy [Style trends of Ukrainian literary Baroque: toward defining the scientific problem]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky. Filolohichni nauky. Literaturoznavstvo*, 8(333), 150–155 [in Ukrainian].

Stoian, S. P. (2021). Ukrainske baroko v obrazotvorchomu mystetstvi – natsionalni symvoly v konteksti yevropeiskoi kultury [Ukrainian Baroque in visual art: national symbols in the context of European culture]. *Ukrainski kulturolohični studii*, 2, 88–94 [in Ukrainian].

Tretiak, K. (2022). Ukrainske baroko yak vyraz natsionalnoi idei v arkhitekturi [Ukrainian Baroque as an expression of the national idea in architecture]. *Etnichna istoriia narodiv Yevropy*, 40, 40–43 [in Ukrainian].

Ushkalov, L. V. (2014). Shcho take ukrainske baroko (za storinkamy knyhy Valentyny Sobol) [What is Ukrainian Baroque (based on Valentyna Sobol's book)]. *Humanitarnyi zhurnal*, 3–4, 158–172 [in Ukrainian].

Panyok, T. (2018). Ukrainian Baroque and European Context. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 3, 335–342. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.3.2018.147523>

Zhukova, O. A. (2020). Ukrainian Baroque Instrumental Music in the Context of European Culture. 125–141. <https://publisherspanel.com/api/files/view/1259460.pdf>

MARIIA, DOVHAN – Candidate of Philosophical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory and History of Culture,
Faculty of Philosophy, Ivan Franko National University of Lviv (Lviv, Ukraine)
E-mail: dovhan.mariia.29@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5267-5737>

BAROQUE IN UKRAINIAN CULTURE OF THE 17TH–18TH CENTURIES AS A REFLECTION OF NATIONAL IDENTITY

Abstract

The article presents a comprehensive study of the Ukrainian Baroque of the 17th–18th centuries as a cultural phenomenon that represented and constituted the fundamental elements of national identity. **The purpose** of this research is to identify the historical and cultural preconditions, structural characteristics, and semantic models of the Ukrainian Baroque, through which this style was transformed from a European artistic trend into a local cultural system with distinctive ethnonational features. The **methodology** is based on the use of general scientific principles and philosophical methods. Comparative, phenomenological, hermeneutic methods, content analysis, and case studies were used. The research employs impartiality and objectivity by remaining neutral and unbiased in its approach. **The obtained scientific results** demonstrate the multidimensional nature of Baroque culture in Ukraine; in particular, it is established that political autonomy, the activity of Orthodox brotherhoods, and systematic contacts with European educational centers created specific conditions for the formation of a local modification of the style, known as the Ukrainian flavor. It is proven that Ukrainian Baroque architecture, primarily “Cossack” and “Mazepa” Baroque, functioned as a space for the symbolic articulation of national memory, political ambitions, and spiritual continuity, in which the synthesis of Rus’, folk, and Western European traditions determined the development of its own stylistic codes. It was established that musical culture, including partes singing, choral schools, and the kobzar–lirnyk epic, played a role as a storage device for collective historical consciousness, transforming artistic forms into carriers of axiological and spiritual meanings. It is also determined that literary Baroque, with its inherent rhetorical density, allegorism, and philosophical depth, became a matrix for the constitution of national archetypes that ensured the continuity of the cultural tradition and its potential for further evolution. **The practical significance of the study** is determined by the possibility of implementing its results in the field of cultural analysis, university courses on the history of Ukrainian culture, cultural studies, art studies, and the reconstruction of historical meanings in the humanities. The findings can be used in shaping cultural policy and concepts of national memory as well as for educational purposes in the context of deepening knowledge about Ukrainian culture and identity, which is very relevant, in particular, during the war.

Key words: Ukrainian Baroque, «Cossack» Baroque, «Mazepa» Baroque, national identity, Ukrainian culture of the 17th–18th centuries, symbolism.

© The Authors(s) 2025
This is an open access article under
The Creative Commons CC BY license

Received date 03.10.2025
Accepted date 10. 11.2025
Published date 03.12.2025

How to cite: Довгань, Марія. Бароко в українській культурі 17-18 ст. як відображення національної ідентичності. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 25(102). P. 49–55.
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-25-102-05>